

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ З ТОЧКИ ЗОРУ ЇХ ОВЕРСАЙТА

© 2014 БАЛАКІНА Ю. С.

УДК 336.711.65

Балакіна Ю. С. Класифікація платіжних систем з точки зору їх оверсайта

Досліджено питання класифікації платіжних систем у зв'язку з підвищенням їхньої ролі в економіці та необхідністю забезпечення їх безпеки та ефективності шляхом здійснення центральним банком їх оверсайта. Встановлено характерні ознаки кожного виду платіжних систем, які в сукупності визначають особливості при здійсненні їх оверсайта. Згруповано класифікаційні ознаки в такі, що вказують на відмінності та особливості організаційно-правової форми платіжної організації платіжної системи, і такі, що стосуються розрахунків у платіжній системі. Залежно від організаційно-правової форми платіжні системи класифіковано за формою власності та видами власника, резидентністю учасників та структурою участі. Залежно від особливостей розрахунків визначено такі класифікаційні ознаки: форма та строки розрахунків, масштаби діяльності, кредитний механізм, порядок резервування коштів, середня сума платежу та сегмент обслуговування, виконання розрахунків платіжною організацією. Крім цього, автором подано класифікацію платіжних систем залежно від їх ролі (або важливості) в економіці.

Ключові слова: класифікація, класифікація платіжних систем, оверсайт платіжних систем, платіжна система, розрахунки, системно важлива платіжна система.

Табл.: 2. **Бібл.:** 16.

Балакіна Юлія Станіславівна – аспірантка, Університет банківської справи Національного банку України (вул. Андріївська, 1, Київ, 04070, Україна)
E-mail: plotnitskayajulia@bigmir.net

УДК 336.711.65

UDC 336.711.65

Балакіна Ю. С. Классификация платёжных систем с точки зрения их оверсайта

Исследован вопрос классификации платёжных систем в связи с повышением их роли в экономике и необходимости обеспечения безопасности и эффективности их деятельности путём осуществления центральным банком их оверсайта. Определены характерные особенности каждого вида платёжных систем, которые в совокупности определяют особенности во время осуществления их оверсайта. Сгруппированы классификационные признаки на такие, которые указывают на отличия и особенности организационно-правовой формы платёжной системы, и такие, которые касаются расчётов в платёжной системе. В зависимости от организационно-правовой формы платёжные системы классифицированы по форме собственности и видам собственника, резидентности участников и структуре участия. В зависимости от особенностей осуществления расчётов определены такие классификационные признаки: форма и сроки расчётов, масштабы деятельности, кредитный механизм, порядок резервирования средств, средняя сумма платежа и сегмент обслуживания, выполнение расчётов платёжной организацией. Кроме того, автором подана классификация платёжных систем в зависимости от их роли (или важности) в экономике.

Ключевые слова: классификация, классификация платёжных систем, оверсайт платёжных систем, платёжная система, расчёты, системно важная платёжная система.

Табл.: 2. **Библ.:** 16.

Балакіна Юлія Станіславівна – аспірантка, Університет банківського дела Національного банку України (ул. Андреевская, 1, Киев, 04070, Украина)

E-mail: plotnitskayajulia@bigmir.net

Balakina Ju. S. Classification of Payment Systems Based on Their Oversight

The question of payment systems classification is studied due to the increase in their economic weight and the necessity of ensuring their safety and effectiveness through oversight of their operations by the central bank. Characteristic features of each type of payment systems are established which in the aggregate determine special properties associated with realization of their oversight. Classification criteria are grouped into those pointing out the distinctions and special properties of the organizational and legal form of the payment organization of the payment system and those concerning settlement within the payment system. Depending on the organizational and legal form, payment systems are classified by the form of ownership and proprietor type, participant residence and participation structures. Depending on the settlement characteristics, the following classification criteria are identified: the form and time frame of settlement, the scale of activities, the credit mechanism, the funds reservation procedure, an average payment sum and service segment, performance of settlement by the payment organization. Besides, the author proposes a classification of payment systems based on their role (or importance) in the economy.

Key words: classification, payment systems classification, payment systems oversight, payment system, settlement, systemically important payment system.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 16.

Balakina Iuliia S. – Postgraduate Student, University of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Andriyivska, 1, Kyiv, 04070, Ukraine)

E-mail: plotnitskayajulia@bigmir.net

Ефективне виконання центральними банками функції оверсайта платіжних систем, що є одним із напрямів забезпечення фінансової стабільності та стабільності економіки в цілому, ґрунтується, у тому числі, на розумінні та визначенні відмінностей різних видів платіжних систем. Стрімкий розвиток платіжних систем, поява нових видів платіжних систем та інструментів, удосконалення розрахунків у платіжних системах, глобалізація у сфері платіжних систем та інші численні фактори ускладнюють реалізацію центральними банками функції оверсайта платіжних систем. Тому для комплексного дослідження платіжних систем та ефек-

тивного їх оверсайта з боку центрального банку постає необхідність класифікації платіжних систем.

Питання класифікації платіжних систем є предметом дослідження українських і зарубіжних науковців: Адабашева Т. К., Махаєвої О. О., Накаями М. (*Masashi Nakajima*), Савінської Н. А. та Білоглазової Г. Н., Усоткіна В. М. і В. Ю. Білоусової, спеціалістів Комітету з платіжних і розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків та Міжнародного валютного фонду [1 – 7]. Але, на нашу думку, існуючі дослідження класифікації платіжних систем не є достатньо комплексними та не враховують усіх специфічних ознак, що можуть мати

значення під час здійснення центральним банком оверсайта платіжних систем. Отже, метою статті є класифікація платіжних систем для врахування їх особливостей під час здійснення оверсайта платіжних систем.

Традиційно платіжні системи класифікують залежно від масштабів діяльності та характеру операцій з обслуговування різних сегментів платіжного обігу на роздрібні платіжні системи (*retail payment systems*), у яких здійснюється велика кількість невеликих за сумою операцій, та оптові платіжні системи (*wholesale payment systems*), або системи крупних платежів (*large value payment systems*) [2, с. 20; 5, с. 12 – 13; 6, с. 148; 7, с. 22 – 23; 8, с. 48; 9, с. 16], залежно від ролі в економіці розглядають системно важливі та соціально важливі платіжні системи [3, с. 34 – 35; 5, с. 12 – 13]; за способом організації розрахунків: платіжні системи, що

здійснюють розрахунки на валовій основі та на основі нетто-розрахунків [5, с. 14 – 15; 10, с. 53; 11, с. 10], а також гібридні розрахунки [6, с. 149; 8, с. 50 – 54; 12, с. 7], за видом платіжних повідомлень: платіжні системи, засновані на дебетовому та кредитовому трансферті тощо [5, с. 12 – 13; 6, с. 148].

Дослідження наукової літератури та практичної діяльності платіжних систем дозволили визначити основні ознаки, за якими характеризуються платіжні системи та подати їх класифікацію у *табл. 1*. На нашу думку, суттєві класифікаційні ознаки можна згрупувати в ті, що вказують на відмінності та особливості організаційно-правової форми платіжної організації платіжної системи, і ті, що стосуються розрахунків у платіжній системі. Крім цього, ознакою, що має суттєве значення під час здійснення оверсайта, є роль платіжної системи в економіці (див. *табл. 1*).

Таблиця 1

Класифікація видів платіжних систем з точки зору їх оверсайта

Ознака	Види платіжних систем
Залежно від організаційно-правової форми платіжної організації платіжної системи	
Залежно від форми власності та виду власника	<ul style="list-style-type: none"> • платіжні системи, створені центральним(и) банком(ами); • платіжні системи, створені іншими, крім центрального банку, установами: <ul style="list-style-type: none"> <i>приватні:</i> ✓ створені резидентами: <ul style="list-style-type: none"> – створені комерційними банками; – створені небанківськими установами; ✓ створені нерезидентами: <ul style="list-style-type: none"> – створені комерційними банками; – створені небанківськими установами; <i>державні:</i> ✓ створені державними банками; ✓ створені небанківськими установами
Залежно від резидентності учасників	<ul style="list-style-type: none"> – тільки учасники резиденти; – учасники резиденти та нерезиденти
Залежно від структури участі	<ul style="list-style-type: none"> – платіжні системи, у яких передбачена багаторівнева участь; – платіжні системи, у яких не передбачена багаторівнева участь
Залежно від особливостей розрахунків у платіжній системі	
Залежно від форми та строків розрахунків	<ul style="list-style-type: none"> – платіжні системи валових розрахунків (брутто-розрахунки) у режимі реального часу; – платіжні системи відкладених нетто-розрахунків: <ul style="list-style-type: none"> ✓ розрахунки на основі одностороннього неттингу; ✓ розрахунки на основі багаторічного неттингу; – гібридні платіжні системи
Залежно від масштабів діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – внутрішньодержавні; – транскордонні
Залежно від кредитного механізму	<ul style="list-style-type: none"> – з наданням кредиту впродовж дня; – без надання кредиту
Залежно від порядку резервування коштів	<ul style="list-style-type: none"> – з попереднім депонуванням; – без попереднього депонування
Залежно від середньої суми платежів та сегменту обслуговування	<ul style="list-style-type: none"> – роздрібні платіжні системи (<i>retail payment systems</i>): <ul style="list-style-type: none"> ✓ системи переказу коштів; ✓ карткові платіжні системи; – оптові системи (<i>wholesale payment systems</i>)
Залежно від функцій платіжної організації з виконання розрахунків	<ul style="list-style-type: none"> – платіжна організація виконує функції тільки оператора платіжної системи: <ul style="list-style-type: none"> ✓ платіжні системи, у яких розрахунки здійснюються центральним банком; ✓ платіжні системи, у яких розрахунки здійснюються комерційним(и) розрахунковим(и) банками; – платіжна організація самостійно виконує розрахунки
Інші ознаки	
Залежно від ролі платіжної системи в економіці / можливості платіжної системи призвести до системного ризику / від важливості	<ul style="list-style-type: none"> – важливі платіжні системи: <ul style="list-style-type: none"> ✓ системно важливі платіжні системи; ✓ соціально важливі; – інші

Джерело: розроблено автором.

Залежно від форми власності всі платіжні системи можна поділити на ті, що створені центральним банком (одним або більше), і платіжні системи, створені іншими, крім центрального банку, установами [3, с. 12]. Серед останніх можна виділити платіжні системи приватні, створені приватними установами, і державні, створені державними установами.

Практика створення платіжної системи центральним банком є доволі поширеною у світі. Так, однією з перших платіжних систем була створена Федеральною резервною системою Сполучених штатів Америки платіжна система Fedwire. В Україні, наприклад, діє дві платіжні системи Національного банку – Система електронних платежів і Національна система масових електронних платежів. Крім цього, розширення кордонів в умовах глобалізації веде до того, що платіжні системи сьогодні також створюються центральними банками кількох країн, наприклад, трансєвропейська телекомунікаційна автоматизована система переказів міжнародних розрахунків у режимі реального часу (*Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System (TARGET 2)*), оператором якої є Євросистема (Європейський центральний банк і центральні банки країн – членів єврони).

Приватні платіжні системи створюються банківськими та небанківськими установами резидентами та нерезидентами. Прикладом платіжної системи, створеної банком-резидентом в Україні, є платіжна система «ЛАСТИВКА», заснована ПАТ «Український Професійний Банк», а, наприклад, платіжна система «ІнтерПейСервіс» створена підприємством-резидентом ПАТ «Запоріжж'язоксервіс». Прикладом платіжних систем-нерезидентів, що діють в Україні, є «CONTACT», що створена російським комерційним банком «РУССЛАВ-БАНК», і «МайстерКард Інтернешл» (MasterCard International), створена небанківською установою – резидентом США [13].

Нерідко платіжні системи створюються державними підприємствами поштового зв'язку, які зазвичай, зважаючи на розвинену філійну мережу цих установ, можуть стати гідними конкурентами приватних платіжних систем. Прикладом такої системи в Україні є «Поштовий переказ», створений державним підприємством поштового зв'язку «Укрпошта». Крім цього, платіжні системи можуть створюватися державними банками як, наприклад, система «Швидка копія», створена державним банком ПАТ «Ощадбанк».

Такий поділ платіжних систем важливо врахувати під час визначення об'єктів оверсайта та здійснення оверсайта платіжних систем, по-перше, тому, що оверсайт державних і приватних платіжних систем може мати певні специфічні відмінності (наприклад, незастосування штрафних санкцій до центрального банку як платіжної організації платіжної системи, особливості управління, ліквідації тощо), а по-друге, тому, що комерційні банки є також об'єктами банківського нагляду, а діяльність окремих небанківських установ може взагалі не бути підконтрольною центральному банку. Особливості також матиме оверсайт за діяльністю платіжних систем,

створених нерезидентами. З одного боку, центральний банк країни, у якій така платіжна система здійснює діяльність, може бути дещо «обмеженим» у повноваженнях, а, з іншого боку, така обмеженість, відповідно до міжнародної практики, компенсуватиметься за рахунок співпраці з наглядовим органом тієї країни, де зареєстрована платіжна організація цієї платіжної системи, і здійснення спільного оверсайта.

Наступною класифікаційною ознакою є резидентність учасників платіжної системи. Залежно від того, хто є учасниками платіжної системи, платіжні системи можна поділити на ті, учасниками у яких є тільки резиденти країни, у якій платіжна система зареєстрована (наприклад, платіжна система «Фінансовий світ»), а також ті, учасниками яких є як резиденти, так і нерезиденти (наприклад, «ПриватМані» (PrivatMoney)). Останні платіжні системи в Україні називаються міжнародними платіжними системами.

Крім цього, залежно від структури участі, платіжні системи можуть передбачати багаторівневу участь, тобто надавати послуги установам, які не є учасниками, але мають договірні відносини з учасниками платіжних систем. У міжнародній практиці такі учасники називаються прямими та непрямими учасниками. Багаторівнева участь призводить до додаткових ризиків у платіжній системі, тому центральні банки повинні вирізняти такі платіжні системи та висувати додаткові вимоги щодо управління ризиками в них під час здійснення їх оверсайта.

Для того, щоб класифікувати платіжні системи залежно від особливостей розрахунків, на нашу думку, необхідно дослідити особливості цих розрахунків, що здійснюються у різних платіжних системах, і класифікувати їх. Розрахунки, що здійснюються у платіжній системі, можна розрізнити за такими основними класифікаційними ознаками: форма та режим (строк) розрахунків, валюта, територія охоплення, кредитний механізм, а також необхідність резервування коштів (табл. 2).

Важливою особливістю є форма розрахунків у платіжній системі. Традиційно вважається, що платіжні системи здійснюють валові розрахунки та нетто-розрахунки. Платіжні системи, що здійснюють нетто-розрахунки, накопичують вимоги на здійснення розрахунку і обробляють їх із визначеною періодичністю. Взаємозалік може бути двостороннім (*bilateralnetting*) і багатостороннім (*multilateralnetting*). Якщо взаємозалік під час нетто-розрахунків здійснюється тільки між двома установами, то такий розрахунок вважається двостороннім. У тому випадку, коли взаємозалік здійснюється між більш, ніж двома установами, то відбувається багатосторонній нетто-розрахунок. Валові розрахунки здійснюються за кожним платежем окремо, як правило, у режимі реального часу. Звідси можна виділити ще одну відмінну ознаку – режим здійснення розрахунків у платіжній системі.

Розрахунки можуть здійснюватися у режимі реального часу або із відтермінуванням. Як правило, у другому випадку розрахунок здійснюється у кінці операційного дня або з визначеною періодичністю впродовж дня.

Класифікація розрахунків, що здійснюються платіжними системами

Залежно від форми	– валові розрахунки (брутто-розрахунки); – нетто-розрахунки: ✓ двосторонні; ✓ багатосторонні
За режимом (строком)	– у режимі реального часу; – з відтермінуванням розрахунку: ✓ розрахунок у кінці дня; ✓ визначена періодичність розрахунків впродовж дня
Залежно від валюти	– у національній валюті; – у національній та іноземній валютах
Залежно від території охоплення	– внутрішньодержавні; – міжнародні
Залежно від кредитного механізму	• з можливістю надання кредиту впродовж дня; – залежно від порядку резервування коштів: ✓ з попереднім депонуванням; ✓ без попереднього депонування; • без можливості надання кредиту

Джерело: розроблено автором.

Відповідно, усі платіжні системи, залежно від форми та строків розрахунків, можна класифікувати на платіжні системи, що здійснюють відкладені нетто-розрахунки (*deferred net settlement (DNS)*), і платіжні системи, що здійснюють валові розрахунки (брутто-розрахунки) у режимі реального часу (*realtime gross settlement (RTGS)*). Розрахунки на нетто-основі пов'язані зі значними ризиками, оскільки за час, що проходить між ініціюванням і завершенням операції, учасник платіжної системи може стати неплатоспроможним. Учасники платіжних систем, що здійснюють розрахунки в такій формі, по суті, надають незабезпечений та безоплатний кредит один одному. Платіжні системи валових розрахунків (брутто-розрахунків) у режимі реального часу виключають можливість виникнення такого ризику, оскільки здійснюють розрахунки безперервно окремо по кожній операції в повній сумі. Для цього виду розрахунків характерним є їх терміновість. Це є основною перевагою такого виду систем, що робить їх більш популярними у світі, не дивлячись на високу вартість здійснення операцій, спричинену необхідністю наявності в учасників розрахунків повної суми по кожній операції. До 1985 р. тільки три центральні банки світу стали платіжними організаціями платіжних систем, що здійснюють валові розрахунки в режим реального часу, а вже до кінця 2005 р. 90 центральних банків запровадили такі системи [14, с. 2]. Останнім часом простежується тенденція до переходу платіжних систем на валові розрахунки в режимі реального часу в рамках реформації платіжних систем [11, с. 1]. Так, наприклад, з 1997 р. наявність системи валових розрахунків у режимі реального часу (RTGS) є умовою для участі у Економічному та монетарному союзі Європейського Союзу. Встановлення вимог та обмежень щодо розрахунків у платіжних систем та управління, пов'язаними з розрахунками ризиками, є також одним з напрямів оверсайта платіжних систем. Хоча класифікація платіжних систем на ті, що здійснюють відкладені нетто-розрахунки, і платіж-

ні системи, що здійснюють валові розрахунки в режимі реального часу, можна вважати класичною, зауважимо, що в останні роки різниця між цими двома видами платіжних систем стає все менш чіткою. У багатьох платіжних системах відкладених нетто-розрахунків збільшується частота забезпечення завершеності розрахунків впродовж операційного дня з метою зниження ризиків, пов'язаних із затримкою розрахунків. У багатьох системах валових розрахунків у режимі реального часу впроваджено механізми економії ліквідності, що наближує їх по суті до відкладених нетто-розрахунків. Тому, на нашу думку, доцільно виділити окремий вид платіжних систем – *гібридні платіжні системи*. До гібридних платіжних систем можна віднести міжнародну систему конверсійних валютних операцій (CLS), а також Систему електронних платежів Національного банку України, яка дає можливість учасникам здійснювати як валові розрахунки у режимі реального часу, так і відкладені нетто-розрахунки.

Розрахунки в деяких платіжних системах можуть здійснюватися виключно в національній валюті, у інших – також у іноземній валюті. Крім цього, розрахунки різняться також за територією охоплення. Можна вирізнити розрахунки, що здійснюються у межах однієї країни, і розрахунки, які виходять за межі однієї країни. Платіжні системи за цією ознакою традиційно поділяють на внутрішньодержавні та транскордонні. Внутрішньодержавні платіжні системи здійснюють виключно перекази коштів у межах однієї країни. Транскордонні платіжні системи, крім внутрішньодержавних переказів, також здійснюють перекази коштів у межах двох або більше країн.

Крім цього, розрахунки у платіжних системах можуть різнитися залежно від кредитного механізму на ті, що передбачають надання кредиту впродовж дня, і ті, що здійснюються виключно за рахунок власних коштів сторін, які здійснюють розрахунок. Під час здійснення

розрахунків, що передбачають надання кредиту впродовж дня, іноді необхідним є попереднє резервування коштів на рахунку платника. Таку особливість платіжних систем необхідно враховувати під час здійснення їх оверсайта в частині управління ризиками платіжних системах, зокрема кредитним. Крім цього, платіжні системи, у яких передбачено надання кредиту впродовж дня, можуть вимагати надання забезпечення (попереднє депонування) або ні.

Крім зазначених класифікаційних ознак, розрізняють роздрібні (*retail payment systems*) та оптові (*wholesale payment systems*) платіжні системи. Провести межу між цими двома видами платіжних систем можна не завжди. Вважається, що роздрібними є ті платіжні системи, які обслуговують переважно фізичних осіб, суми операцій яких зазвичай є невеликими. Оптові платіжні системи здійснюють операції на великі суми та обслуговують переважно комерційні банки для здійснення міжбанківських переказів, а також операції з цінними паперами та іноземною валютою, середня сума яких зазвичай велика. Роздрібні платіжні системи можна поділити залежно від того, який платіжний інструмент використовується для ініціювання операції – на карткові платіжні системи та системи переказу коштів. У карткових платіжних системах операції ініціюються за допомогою платіжних карток¹, у системах переказу коштів – переважно за допомогою платіжних документів.

Зазначимо, що платіжна система може виконувати розрахунки самостійно або ж передавати виконання цієї функції іншій установі. Отже, залежно від того, які функції виконує платіжна організація, розрізняють платіжні системи, що виконують розрахунки самостійно, і ті, розрахунки у яких здійснюють центральний або комерційні банки. Як самостійне виконання розрахунків платіжною системою, так і передача цієї функції іншій установі, вимагає під час здійснення розрахунків дотримання певних принципів діяльності та управління ризиками, прийнятих на міжнародному рівні. Тому центральні банки повинні враховувати те, яким чином здійснюються розрахунки у платіжних системах, і встановлювати відповідні вимоги до них для забезпечення безпеки та ефективності їх діяльності. Відзначимо, що остання категоріальна ознака класифікації платіжних систем, з одного боку, визначає специфіку розрахунків у платіжній системі, а, з іншого, – визначає її структуру.

З точки зору оверсайта платіжних систем, крім розуміння відмінностей організаційно-правової форми та особливостей здійснення розрахунків у платіжних системах, важливою також є класифікація платіжних систем залежно від їх ролі в економіці. Це пов'язано з тим, що окремі платіжні системи потенційно можуть нести суттєві ризики для інших учасників ринку та призвести до виникнення системного ризику. Класифікація платіжних систем залежно від їхньої ролі в економіці здійснюється з метою:

- ✦ виявлення тих платіжних систем, які потребують більш пильного нагляду з боку регулятора

¹ «Спеціальних платіжних засобів» відповідно до українського законодавства.

та розробки особливої регуляторної політики, у тому числі щодо управління ризиками, що виникають у таких платіжних системах;

- ✦ зменшення системного ризику фінансового сектора.

Центральні банки самостійно визначають категорії та критерії класифікації платіжних систем залежно від їх ролі. Критеріями віднесення платіжних систем до категорії значущих платіжних систем, зазвичай, є такі:

- ✦ платіжна система цього виду єдина;
- ✦ платіжна система має велику кількість учасників;
- ✦ платіжна система здійснює великий обсяг платежів, що складають суттєву частку в сукупному обсязі;
- ✦ забезпечення платіжною системою врегулювання зобов'язань учасників інших платіжних систем тощо.

У документах Банку міжнародних розрахунків зустрічається визначення поняття системно важливої платіжної системи як такої, порушення діяльності якої, в умовах недостатньої захищеності від ризику, можуть спричинити подальші порушення роботи членів та учасників платіжних систем або системні порушення у фінансовій сфері загалом [15, с. 48]. Національний банк України відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» має право визначити системно важливі, важливі та соціально важливі платіжні системи. Критеріями важливості платіжної системи в Україні є обсяги операцій і види послуг, які надаються платіжними системами [16, ст. 41]. Водночас, у Законі відсутні визначення системно важливих, важливих і соціально важливих платіжних систем, а також потребують розробки критеріїв віднесення платіжних систем до тієї або іншої категорії важливості. Як правило, з боку регулятора до системно важливих платіжних систем висуваються серйозніші вимоги, ніж до інших платіжних систем. Системно важливими, наприклад, визнані американська платіжна система Fedwire, європейська система TARGET, вітчизняна Система електронних платежів Національного банку України. Поняття системної важливості, у нашому розумінні, крім іншого, визначає необхідність застосування до такої системи превентивних заходів для недопущення збоїв її діяльності у випадку настання надзвичайної ситуації.

ВИСНОВКИ

Ефективний оверсайт платіжних систем з метою забезпечення ґрунтується, у тому числі, на розумінні та визначенні відмінностей різних видів платіжних систем. Тому необхідна комплексна їх класифікація. Усі класифікаційні ознаки, за якими класифікують платіжні системи, можна згрупувати у ті, що вказують на відмінності та особливості організаційно-правової форми платіжної організації платіжної системи, та ті, що стосуються розрахунків у платіжній системі. На відмінності та особливості організаційно-правової форми вказує форма власності, а також резидентність учасників і структура участі у платіжній системі. Залежно від особливостей здійснення розрахунків платіжні системи варто класи-

фікувати за формою та строками розрахунків, залежно від масштабів діяльності, кредитного механізму, порядку резервування коштів, середньої суми платежів та сегмента обслуговування, а також залежно від того, чи самостійно платіжна організація платіжної системи виконує розрахунки у платіжні системи. Крім цього, важливою також є класифікація платіжних систем залежно від їх ролі в економіці на ті, порушення діяльності можуть призвести до розбалансування економіки – системно важливі або соціально важливі, та інші платіжні системи, вплив на інших суб'єктів економіки та роль яких потенційно не є такими суттєвими. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Адабашев Т. К.** До питання класифікації платіжних систем, що функціонують в Україні / Т. К. Адабашев // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 2 (13). – С. 142 – 153.
2. **Махаєва О. О.** Основні інфраструктури сучасного фінансового ринку та міжнародні стандарти їх оверсайта / О. О. Махаєва // Вісник НБУ. – 2013. – № 7 (209). – С. 18 – 24.
3. **Masashi Nakajima.** Payment System Technologies and Functions: Innovations and Developments / Masashi Nakajima. – Reitaku University, Japan, 2011. – P. 218.
4. Национальная платёжная система России: проблемы и перспективы развития / Н. А. Савинская [и др.] ; под ред. д-ра экон. наук, проф. Н. А. Савинской, д-ра экон. наук, проф. Г. Н. Белоглазовой. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2011. – 131 с.
5. **Белоусова В. Ю.** Платежные системы и организация расчетов в коммерческом банке / В. Ю. Белоусова, В. М. Усокин. – М. : Издательский дом НИУ ВШЭ, 2012. – 191 с.
6. CPSS and IOSCO Principles for financial market infrastructures. April 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bis.org/publ/cpss101a.pdf>
7. **Ануреев С. В.** Платёжные системы и их развитие в России / С. В. Ануреев. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 288 с.
8. **Kokkola T.** The payment system Payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem / Tom Kokkola. – Frankfurt am Main : ECB, 2010. – 369 p.
9. **Khiaonarong T.** Payment systems efficiency, policy approaches, and the role of the central bank / Tanai Khiaonarong Research Department // Bank of Finland Discussion Papers. – 2003. – № 1 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.suomenpankki.fi/en/julkaisut/tutkimukset/keskustelualoitteet/Documents/0301.pdf>
10. **Спидлер Дж. Э.** Центральный банк и платёжная система / Дж. Эндрю Спидлер, Брюс Д. Саммерс // Платёжная система: структура, управление и контроль МВФ. – Вашингтон, 1994. – 280 с.
11. Xiaonan Che Markov type models for large-valued inter-bank payment systems: PhD thesis – London, 2002. – 207 p. [Electronic resource]. – Mode of access : http://etheses.lse.ac.uk/224/1/Che_Markov_type_models_for_large-valued.pdf
12. **Willison, M.** Real-Time Gross Settlement and hybrid payments system: a comparison / Willison, M. // Bank of England working paper. – 2005. – No. 252. – p. 27 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bankofengland.co.uk/research/Documents/workingpapers/2005/WP252.pdf>
13. Офіційний сайт Національного банку України Головна: Платіжна система – Відомості з Реєстру платіжних систем [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=8436153&cat_id=7298430
14. **Morten Bech.** Technology Diffusion within Central Banking: The Case of Real-Time Gross Settlement / Morten Bech,

Bart Hobijn // Federal Reserve Bank of New York Working Paper [Staff Report]. – 2006. – № 260. – P. 35.

15. A glossary of terms used in payments and settlement systems // Bank for International Settlements. – 2003. p. 48 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bis.org/publ/cpss00b.pdf>

16. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>

Науковий керівник – Кравченко І. С., доктор економічних наук, професор, проректор з навчально-методичної роботи Університету банківської справи Національного банку України (Київ)

REFERENCES

- Adabashev, T. K. "Do pyttannia klasyfikatsii platizhnykh system, shcho funktsionuiut v Ukraini" [By the classification of payment systems operating in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*, no. 2 (13) (2013): 142-153.
- Anureev, S. V. *Platizhnye sistemy i ikh razvitie v Rossii* [Payment systems and their development in Russia]. Moscow: Finansy i statistika, 2004.
- "A glossary of terms used in payments and settlement systems" <http://www.bis.org/publ/cpss00b.pdf>
- Belousova, V. Yu., and Usoskin, V. M. *Platizhnye sistemy i organizatsiia raschetov v kommercheskom banke* [Payment systems and the organization of settlement in commercial bank]. Moscow: NIU VShE, 2012.
- Bech, M., and Hobijn, B. "Technology Diffusion within Central Banking: The Case of Real-Time Gross Settlement". *Federal Reserve Bank of New York Working Paper*, no. 260 (2006): 35-.
- "CPSS and IOSCO Principles for financial market infrastructures. April 2012" <http://www.bis.org/publ/cpss101a.pdf>
- Kokkola, T. *The payment system Payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem*. Frankfurt am Main: ECB, 2010. [Legal Act of Ukraine]. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
- Makhaieva, O. O. "Osnovni infrastruktury suchasnoho finansovoho rynku ta mizhnarodni standarty ikh oversaita" [The basic infrastructure of modern financial markets and international standards of oversight]. *VISNYK NBU*, no. 7 (209) (2013): 18-24.
- Nakajima, M. *Payment System Technologies and Functions: Innovations and Developments*. Japan: Reitaku University, 2011.
- "Platizhna sistema – Vidomosti z Reiestru platizhnykh system" [Payment system – Details from the Register of payment systems]. Ofitsiyniy sait Natsionalnoho banku Ukrainy. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=8436153&cat_id=7298430
- Savinskaia, N. A. and others. *Natsionalnaia platizhnaia sistema Rossii: problemy i perspektivy razvitiia* [National Payment System in Russia: Problems and Prospects]. St. Petersburg: SPbGUEF, 2011.
- Spindler, Dzh. E., and Sammers, B. D. "Tsentralnyy bank i platizhnaia sistema" [Central banks and payment systems]. In *Platizhnaia sistema: struktura, upravlenie i kontrol MVF*. Vashington, 1994.
- "Tanai Khiaonarong Payment systems efficiency, policy approaches, and the role of the central bank". <http://www.suomenpankki.fi/en/julkaisut/tutkimukset/keskustelualoitteet/Documents/0301.pdf>
- Willison, M. "Real-Time Gross Settlement and hybrid payments system: a comparison". <http://www.bankofengland.co.uk/research/Documents/workingpapers/2005/WP252.pdf>
- "Xiaonan Che Markov type models for large-valued inter-bank payment systems". http://etheses.lse.ac.uk/224/1/Che_Markov_type_models_for_large-valued.pdf